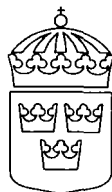

Regeringens proposition

1992/93:154

om ändring i lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m.

Prop.
1992/93:154

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 3 december 1992.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Ulf Dinkelspiel

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändringar i lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m. Förslaget innebär att lagens tillämpningsområde utvidgas till att omfatta alla missiler och obemannade luftfarkostsystem som kan utnyttjas som bärare av massförstörelsevapen, sådana biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen, utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska eller kemiska vapen, biologiska agenser liksom kemiska prekursorer och vissa kärntekniska produkter. Vidare regleras kunskapsöverföring liksom förmedling av produkter som finns i utlandet i en vidare omfattning än som är fallet enligt gällande bestämmelser.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 mars 1993.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m.

dels att 4 § skall upphöra att gälla,

dels att 1, 3, 5 – 6, 8 och 10 §§ samt rubrikerna närmast före 3, 5, 6 och 8 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 2 a § och 5 a §, samt närmast före 2 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Inledande bestämmelser

Inledande bestämmelser

1 §

Lagen gäller i den utsträckning regeringen föreskriver

1. fullständiga robot- och raket-system och andra obemannade luft-farkoster som *har en lastförmåga av minst 500 kilogram och en räckvidd av minst 300 kilometer,*

2. delsystem, komponenter och konstruktionsmaterial för system som avses i 1,

3. provnings- och tillverkningsutrustning som *särskilt utformats* för system, delsystem och komponenter som avses i 1 och 2,

4. *program för automatisk databehandling och annan programvara särskilt utformade för produkter som avses i 1 – 3,*

5. utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska eller kemiska stridsmedel, och

6. *kemiska produkter som kan användas för tillverkning av kemiska stridsmedel (kemiska prekursorer).*

1. fullständiga robot- och raket-system och andra obemannade luft-farkoster som *kan utnyttjas som bärrare av massförstörelsevapen,*

2. delsystem, komponenter och konstruktionsmaterial för system som avses i 1 *och som kan uppnå en räckvidd av minst 300 kilometer,*

3. provnings- och tillverkningsutrustning för system, delsystem och komponenter som avses i 1 och 2,

4. *biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen och kemiska produkter som kan användas för tillverkning av kemiska vapen (kemiska prekursorer),*

5. utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska eller kemiska vapen *samt av sådana biologiska agenser och kemiska prekursorer som avses i 4,*

6. *utrustning eller material som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar och inte omfattas av lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, och*

7. *programvara för automatisk databehandling och annan programvara särskilt utformade för produkter*

som avses i 1 – 3 eller sådan utrustning som avses i 5 – 6.

Definitioner

*2 a § I denna lag förstås med
tillhandahållande: försäljning, upplåtelse, utbudande mot vederlag, lån, gåva eller förmedling,
tillverkningsrätt: varje rätt att tillverka en produkt som omfattas av lagens bestämmelser.*

Utförsel m.m.

Utförsel

3 §

Produkter som avses i 1 § får inte föras ut ur landet utan tillstånd av regeringen.

Produkter som avses i 1 § får inte föras ut ur landet utan tillstånd av regeringen. *I fråga om programvara som avses i 1 § 7 likställs med utförsel överföring till utlandet genom telekommunikation eller på annat liknande sätt.*

4 §

Programvara som avses i 1 § 4 får inte heller medelst telekommunikation eller på annat liknande sätt överföras från Sverige till mottagare i utlandet utan tillstånd av regeringen.

Upphävs

Upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt

Avtal om tillverkningsrätt

5 §

Avtal som innebär upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom landet tillverka produkter som avses i 1 § 1 – 3 får inte utan tillstånd av regeringen ingås här i landet och inte heller utom landet av svensk myndighet, svenskt företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här.

Avtal som innebär upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt till produkter som avses i 1 § 1 – 6 till någon i utlandet får inte ingås här i landet utan tillstånd av regeringen.

Svenska myndigheter, svenska företag samt den som är bosatt eller stadigvarande vistas här får inte heller utom landet ingå sådant avtal utan tillstånd av regeringen.

Ändring av avtal

5 a § Avtal om tillägg till eller ändring av avtal av det slag som kräver tillstånd enligt 5 § får inte ingås utan tillstånd av regeringen, om ändringen eller tillägget avser

1. de produkter som omfattas av avtalet,

2. vidareupplåtelse eller vidareöverlåtelse av rätt enligt avtalet,

3. rätt att tillhandahålla produkt till mottagare som inte angivits tidigare, eller

4. förlängning av avtalets giltighetstid.

**Tillhandahållande av
tillverkningsutrustning**

Tillhandahållande

6 §

Produkter som avses i 1 § 5–6 och som finns utom landet får inte här i landet och inte heller utom landet av svensk myndighet, svenskt företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här tillhandahållas genom försäljning, utbudande mot vederlag eller förmedling åt någon i utlandet utan tillstånd av regeringen.

Produkter som avses i 1 § och som finns i utlandet får inte här i landet tillhandahållas åt någon i utlandet utan tillstånd av regeringen.

Svenska myndigheter, svenska företag samt den som är bosatt eller stadigvarande vistas här får inte heller i utlandet tillhandahålla sådana produkter utan tillstånd av regeringen.

Återkallelse av tillstånd

Återkallelse

8 §

Tillstånd enligt 3, 4 och 6 §§ får återkallas av regeringen om tillståndshavaren har åsidosatt villkor eller brutit mot kontroll- eller ordningsbestämmelser som har meddelats med stöd av lagen eller om det finns andra särskilda skäl till återkallelse.

Tillstånd enligt 3 och 5–6 §§ kan återkallas av regeringen, om tillståndshavaren har åsidosatt en föreskrift i denna lag eller föreskrift, villkor eller bestämmelse som har meddelats med stöd av lagen eller om det finns andra särskilda skäl till återkallelse.

En återkallelse får inte avse tillstånd till avtal enligt 5 § eller 5 a § som redan ingåtts.

Ansvarsbestämmelser m.m.

Ansvarsbestämmelser m.m.

10 §

Den som bryter mot 4, 5 eller 6 § döms,

1. om gärningen har skett uppsåtligt, till böter eller fängelse i högst två år,

2. om gärningen har skett av oaktsamhet, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som uppsåtligt genom vilseledande förmår regeringen att lämna tillstånd enligt 4, 5 eller 6 § och därigenom föranleder att *överföringen*, avtalet eller tillhandahållandet kommer till stånd, döms till böter eller fängelse i högst två år. Om gärningen har skett av oaktsamhet, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

I ringa fall skall inte dömas till ansvar.

Den som bryter mot 5, 5a eller 6 § döms,

1. om gärningen har skett uppsåtligt, till böter eller fängelse i högst två år,

2. om gärningen har skett av oaktsamhet, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som uppsåtligt genom vilseledande förmår regeringen att lämna tillstånd enligt 5, 5a eller 6 § och därigenom föranleder att avtalet eller tillhandahållandet kommer till stånd, döms till böter eller fängelse i högst två år. Om gärningen har skett av oaktsamhet, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

I ringa fall skall inte dömas till ansvar.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1993.

Tillstånd som meddelats med stöd av äldre bestämmelse skall vid tillämpningen av de nya bestämmelserna anses som meddelat enligt dessa.

Bestämmelserna i 5 a § skall tillämpas på avtal av det slag som avses i 5 §, även om avtalet på grund av äldre bestämmelser inte krävt tillstånd.

Lag om ändring i lagen om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet i paragrafens lydelse enligt propositionen 1992/93:98 om ändring i samma lag skall ha följande lydelse.

*Lydelse enligt propositionen
1992/93:98 om ändring i lagen om
kärnteknisk verksamhet*

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller kärnteknisk verksamhet, m.m.

Med sådan verksamhet avses

1. uppförande, innehav eller drift av kärnteknisk anläggning,
2. förvärv, innehav, överlåtelse, hantering, bearbetning, transport av eller annan befattning med kärnämne eller kärnavfall,
3. införsel till riket och utförsel ur riket av kärnämne eller kärnavfall,
4. utförsel ur riket av
 - a. mineral med halt av kärnämne,
 - b. vad som har framställts av kärnämne eller vara i vilken sådant ämne ingår,
 - c. utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne eller som annars är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar, i den utsträckning regeringen föreskriver, och
4. utförsel ur riket av
 - a. mineral med halt av kärnämne,
 - b. vad som har framställts av kärnämne eller vara i vilken sådant ämne ingår,
 - c. utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne, i den utsträckning regeringen föreskriver, och
5. upplåtelse eller överlåtelse från svensk myndighet, svenskt företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här i riket till någon i utlandet av rätt att tillverka sådan utrustning eller sådant material som avses i 4 c, i den utsträckning regeringen föreskriver.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1993.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 3 december 1992

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet Dinkelspiel

Proposition om ändring i lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m.

1 Inledning

Sverige har i sin politik på nedrustningsområdet lagt mycket stor vikt vid internationella avtal om begränsning och eliminering av massförstörelsevapen. Uttryck för detta är Sveriges starka stöd till fördraget om hindrande av spridning av kärnvapen (Non Proliferation Treaty, NPT) och de krav om ett fullständigt provstopp och om kärnvapennedrustning som sedan lång tid framförs av Sverige i internationella fora. Vårt land har också spelat en stor roll i de nyligen avslutade förhandlingarna i Geneve om en konvention om förbud mot framställning och innehav av kemiska vapen.

Sverige är folkrättsligt bundet av fyra internationella överenskommelser avseende massförstörelsevapen. Dessa är det nyssnämnda icke-spridningsfördraget (NPT) från år 1968, 1971 års fördrag om förbud mot placering av kärnvapen och andra massförstörelsevapen på havsbotten, 1925 års Geneve-protokoll om förbud mot användning av biologiska eller kemiska vapen samt 1972 års konvention om totalförbud mot B-vapen.

På senare år har det vidtagits åtgärder på det internationella planet som syftar till en begränsning av spridningen av massförstörelsevapen. Ett tjugotal industrinationer har infört utförselkontroll av vissa obemannade luftfarkostsystem (missiler) som kan användas för spridning av kärnvapen och delar till sådana (Missile Technology Control Regime, MTCR). Även viss teknologiöverföring som är av särskild betydelse i sammanhanget kontrolleras. Den 1 juli 1991 infördes motsvarande kontroll i Sverige genom lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m. (massförstörelselagen) och sedan i september 1991 deltar Sverige i det samarbete som bedrivs inom MTCR (prop. 1990/91:97, UU 13, rskr 227).

Förutom denna åtgärd vad avser bärare av massförstörelsevapen har andra internationella åtgärder inriktats på att hindra framställningen av massförstörelsevapen. Ett tjugotal länder har infört exportkontroll för vissa

kemiska produkter som kan användas för kemvapenframställning, s.k. kemiska prekursorer. Dessa länder samarbetar i den s.k. Australiengruppen. Vissa länder har också infört exportkontroll för viss utrustning som kan användas för framställning av kemiska och biologiska vapen.

I massförstörelselagen ges sedan den 1 juli 1991 möjlighet att kontrollera exporten av såväl sådan utrustning som kan användas vid framställning av biologiska och kemiska vapen som kemiska prekursorer. Sverige deltar sedan september 1991 i Australiengruppens arbete.

Också på kärnteknikområdet förekommer det internationella ansträngningar att skapa kontrollregimer avseende utrustning och viss teknologi som har en civil användning men som kan användas i massförstörelsesyfte. I mars 1991 inleddes överläggningar inom den s.k. Nuclear Suppliers Group (NSG). Gruppen, som har 27 medlemmar, arbetar som ett samverkansorgan för länder som exporterar kärnteknik och som önskar tillämpa likartade exportregler. Sverige deltar även i detta arbete. Kärnteknikområdet är reglerat i Sverige i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen). Kärntekniklagen omfattar – i nu aktuellt hänseende – viss utrustning som främst svarar mot våra hittillsvarande internationella åtaganden på området.

Härutöver har Sverige sedan länge lagstiftning som reglerar bl.a. utförsel av krigsmateriel. Krigsmateriellagstiftningen omfattar huvudsakligen produkter som är utformade för militär användning, s.k. single use-produkter. I den mån produkter som kan användas i massförstörelsesyfte klassificeras som krigsmateriel, omfattas utförsel och teknologiöverföring av bestämmelserna i båda lagarna.

Den 4 juni 1992 överlämnade regeringen till riksdagen ett förslag till ny lag om krigsmateriel (prop. 1991/92:174). I propositionen anför föredraganden att beträffande produkter som används för såväl militärt som civilt bruk och som inte har särskilt utformats för militärt bruk bör den allmänna principen vara att de inte skall utgöra krigsmateriel. Någon ändring i detta hänseende av den gällande ordningen föreslås alltså inte. De produkter som omfattas av massförstörelselagen resp. nu är aktuella för reglering har, utöver beskaffenheten att kunna användas i massförstörelsesyfte eller vid tillverkning av massförstörelsevapen, oftast också civila användningsområden. De är s.k. dual use-produkter.

Kärntekniklagen har varit föremål för utredning. I betänkandet (SOU 1991:95) av utredningen om översyn av kärntekniklagstiftningen föreslås att kontrollen över sådana dual use-produkter som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar skall överföras till massförstörelselagen. Betänkandet har remissbehandlats. En redovisning av remissynpunkterna finns i propositionen 1992/93:98 s. 85. Till protokollet i detta ärende bör fogas utredningens lagförslag i betänkandet som *bilaga*.

De förslag jag nu lägger fram bygger dels på samarbetet inom MTCR resp. Australiengruppen sedan Sverige började delta i september 1991, dels på Sveriges deltagande i NSG dels ock på nyssnämnda betänkande. Därutöver föreslår jag ett antal ändringar för att anpassa massförstörelselagstiftningen till förslaget i propositionen om en ny krigsmateriellag.

I det följande behandlas bakgrund och nuvarande bestämmelser i avsnitt 2.1. NSG behandlas i avsnitt 2.2. En utvidgning av massförstörelselagens till-

lämpningsområde behandlas i avsnitt 2.3.1 och kriterier för regeringens beslut i avsnitt 2.3.2. Till bestämmelsen om förbud mot utförsel förs överföring av programvara, vilket behandlas i avsnitt 2.3.3, medan upplåtelse och överlåtelse av tillverkningsrätt behandlas i avsnitt 2.3.4. En ny bestämmelse om tillståndskrav för tillägg till eller ändring av avtal finns i avsnitt 2.3.5. Tillhandahållande av produkter som finns i utlandet behandlas i avsnitt 2.3.6. Återkallelse av tillstånd behandlas i avsnitt 2.3.7. Ikraftträdande, övergångsbestämmelser och kostnader tas upp i avsnittet 2.4.

De enskilda lagbestämmelserna kommenteras i avsnitt 4.

2 Allmän motivering

2.1 Bakgrund och nuvarande bestämmelser

2.1.1 Bakgrund

Den 1 juli 1991 trädde lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m. (massförstörelselagen) i kraft (prop. 1990/91:97, UU 13, rskr 227). Bakgrunden till lagstiftningen var det internationella arbete som sedan mitten av 1980-talet har bedrivits inom Missile Technology Control Regime (MTCR) och den s.k. Australiengruppen.

Spridningen till nya länder av robot-, raket- och andra obemannade luftfarkostsystem började under 1980-talet utgöra ett problem ur rustningskontrollsynpunkt. Sådana system kan användas som bärare av såväl kärnvapen som biologiska eller kemiska vapen. De kunskaper som krävs för att konstruera system av detta slag hade i alltmer ökad utsträckning börjat spridas till länder som inte undertecknat icke-spridningsfördraget (NPT), liksom till länder som hade eller kunde förväntas skaffa biologiska eller kemiska vapen. En av orsakerna till den alltmer spridda missilteknologin är de civila rymdprogram som finns i olika länder och en export av mindre sofistikerade missiler som stimulerar till utvecklingsarbete i köparländerna. Härtill kommer att icke-spridningsfördraget behandlar kärnvapen och kärnvapenladdningar men inte de vapenbärare som är aktuella i dessa sammanhang. Detta var bakgrunden till det samarbete som de sju industrinationerna Amerikas Förenta Stater, Canada, Storbritannien, Frankrike, Tyskland, Italien och Japan inledde år 1982.

År 1987 tillkännagav dessa stater att man, var för sig, beslutat anta en ny politik för begränsning av spridningen av missiler och missilteknologi, den s.k. sjustatsöverenskommelsen eller Missile Technology Control Regime (MTCR). Överenskommelsen omfattar kontroll av såväl missilsystem och andra obemannade vapenbärare med stor räckvidd som komponenter och teknologi som är av vital betydelse för att kunna tillverka sådana system. Syftet var att begränsa riskerna för insats av kärnvapen på långa avstånd genom kontroll av utförsel av nyckelutrustning och teknologi avsedd för luftburna och ballistiska vapenbärare. Däremot var inte avsikten att hindra civila nationella och internationella rymdsamarbetsprogram.

Tillkännagivandet år 1987 av samarbetet inom MTCR hade formen av

samtidiga nationella uttalanden. Resp. regering avsåg enligt dessa uttalanden att agera i enlighet med gemensamt formulerade, samma dag publicerade identiskt lika riktlinjer för exportkontroll av känslig utrustning och teknologi. Ett likaledes gemensamt utformat annex till riktlinjerna innehöll en förteckning över produkter och teknologi som skulle omfattas av kontrollregimen. Denna uppbyggnad av regimen har bibehållits. Enligt MTCR skall kontroll av teknologiöverföring regleras i den omfattning den nationella lagstiftningen medger det. Enligt de gemensamt utformade riktlinjerna skall vissa principer iakttas vid prövningen av om utförsel kan tillåtas. En redogörelse för riktlinjerna och annexet finns i förarbetena till massförstörelselagen (prop. 1990/91:97 s. 8–10).

Sedan år 1987 har kretsen av MTCR-stater utvidgats till att nu omfatta 22 stater, däribland de nordiska staterna. Representanter för de deltagande nationerna möts i sammanträden vart tredje kvartal. Härvid diskuteras vilka åtgärder de deltagande staterna har vidtagit, efterlevnaden av kontrollregimen och förändringar av det kontrollerade området. Vid sidan av dessa sammanträden träffas expertgrupper som arbetar med dels omfattningen av det kontrollerade området, dels exportkontrollens administration i de olika länderna.

Vidare har ett antal västländer i den s.k. Australiengruppen sedan år 1985 agerat tillsammans för att hindra spridningen av kemiska prekursorer i avvakten på en internationell konvention om totalförbud för kemiska vapen. För närvarande ingår samma länder i Australiengruppen som i MTCR. Kontrollåtgärderna varierar något i de olika staterna i Australiengruppen, men alla länder har infört någon form av utförselkontroll för 50 prekursorer. Detta har skett antingen i form av generella utförselförbud med krav på tillstånd till utförsel till alla länder eller i form av begränsade förbud med krav på tillstånd för export till vissa länder. Kombinationer av dessa system förekommer också. Omfattningen av de ämnen som är föremål för kontroll varierar, men alla de deltagande staterna har givit till känna sin avsikt att inom kort reglera 54 prekursorer. Därutöver har man enats om kontroll av biologisk och kemisk tillverkningsutrustning och biologiska agenser. En mer detaljerad redogörelse för Australiengruppen finns i den tidigare nämnda propositionen, s. 11–12. Även stater utanför Australiengruppen har infört regler om kontroll av kemiska prekursorer.

Det senaste decenniets spridning av teknik för att tillverka och använda massförstörelsevapen till allt fler länder, däribland länder i regioner där svåra bilaterala motsättningar råder, införandet av exportkontroll i andra industrinationer och Sveriges inställning när det gäller spridning av massförstörelsevapen utgjorde bakgrunden till införandet av massförstörelselagen den 1 juli 1991. Genom denna lag införde Sverige ett kontrollsystem för att förhindra att produkter och viss teknologi som inte annat än i undantagsfall utgör krigsmateriel men som kan användas i massförstörelsesyfte främst från eller via Sverige exporteras till länder som kan misstänkas använda dem i detta syfte.

Som jag nämnde i inledningen har Sverige sedan länge bestämmelser om utförsel av krigsmateriel. Inför införandet av massförstörelselagen förordade några av remissinstanserna att den föreslagna regleringen skulle sam-

ordnas med gällande lagstiftning, främst krigsmateriellagstiftningen. Föredraganden fann (prop. 1990/91:97 s. 19) att en samordning av kontrollen över produkter som kan användas i massförstörelsesyfte med krigsmateriellagstiftningen inte är lämplig med hänsyn till produkternas karaktär av huvudsakligen civil utrustning och till att syftet med de två kontrollregimerna också är olika.

Föredraganden påpekade att den föreslagna lösningen med reglering i olika lagar kan komma att innebära att vissa produkter kommer att underkastas mer än en kontrollregim, främst beträffande sådana produkter som också omfattas av krigsmateriellagstiftningen samt förordade att en samordnad tillståndsprövning tillämpas i dessa fall. Massförstörelselagen utformades mot denna bakgrund med lagen (1988:558) om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m. som förebild.

Som jag inledningsvis har nämnt lämnade regeringen i juni 1992 en proposition (1991/92:174) till riksdagen med förslag till ny lag om krigsmateriel. I de avseenden som nu är aktuella innehåller den propositionen vissa framför allt redaktionella ändringar i förhållande till den nuvarande utförsellagen på krigsmaterielområdet. Jag anser att bestämmelserna i massförstörelselagen i förekommande fall skall ändras så att de harmoniserar med de förslag som lämnas i förslaget till ny lag om krigsmateriel.

2.1.2 Nuvarande bestämmelser

Massförstörelselagen bygger på generella förbud. Främst förbjuds utförsel av de produkter som omfattas av lagen. Såvitt gäller missiler förbjuds även viss teknologiöverföring liksom överföring av viss programvara. Vid lagens införande ansågs det inte föreligga något motsvarande behov beträffande tillverkningsutrustning och kemiska prekursorer. Däremot ansåg föredraganden (prop 1990/91:97 s. 14) att det beträffande dessa kategorier fanns skäl att förbjuda bl.a. försäljning och förmedling av produkter som finns i något annat land till ett tredje, om försäljningen eller förmedlingen sker i Sverige eller utomlands av svenska företag eller myndigheter eller någon som är bosatt eller stadigvarande vistas här. För samtliga fall gäller att regeringen kan medge undantag från förbudet efter prövning i det enskilda fallet.

De principer som enligt föredraganden bör vara vägledande för prövningen av en tillståndsansökan är följande (prop. 1990/91:97 s. 14). Den viktigaste prövningsgrunden är risken för att den aktuella produkten eller teknologin kommer till användning i massförstörelsesammanhang. En andra prövningsgrund är en värdering av kvaliteten på slutanvändaråtaganden om civil användning som i förekommande fall görs av mottagaren. Risken för vidareexport till tredje land är en tredje bedömningsgrund. Föredraganden anförde att alla dessa faktorer borde vägas in i den totalbedömning det ankommer på regeringen att göra i varje enskilt fall. Jag återkommer till kriterierna för tillstånd (avsnitt 2.3.2).

I massförstörelselagen anges i 1 § ramen för lagens omfattning samtidigt som det uppdras åt regeringen att genom föreskrifter närmare bestämma vilka produkter som skall omfattas. Bakgrunden till att regeringen bemyndigats bestämma lagens närmare omfattning är både den tekniska utveck-

lingen på området och att allt fler länder inför och utvidgar kontrollen för denna typ av produkter. Det är viktigt att undvika att Sverige blir ursprungs- eller transitland för produkter som exportkontrolleras i vår omvärld. En väsentlig förutsättning för att åstadkomma detta är att det snabbt kan beslutas att en produkt, eller grupp av produkter som täcks av huvudgrupperna, skall omfattas av kontrollen (jfr prop.1990/91:94 s. 22).

De huvudgrupper som för närvarande omfattas av 1 § är fullständiga robot- och raketsystem och andra obemannade luftfarkoster som har en lastförmåga av minst 500 kilogram och en räckvidd av minst 300 kilometer, delsystem, komponenter och konstruktionsmaterial till sådana system liksom provnings- och tillverkningsutrustning som särskilt har utformats för dessa system, delsystem och komponenter och härför särskilt utformad programvara. Vidare omfattas utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska eller kemiska stridsmedel och kemiska prekursorer.

Produkter som omfattas av lagen får enligt 3 § inte föras ut ur landet utan tillstånd av regeringen. Programvara som omfattas av bestämmelserna får inte heller genom telekommunikation eller på annat liknande sätt överföras från Sverige till mottagare i utlandet utan tillstånd av regeringen (4 §).

Upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt till någon i utlandet av sådana system, delsystem, komponenter och provnings- eller tillverkningsutrustning som avser vapenbärare får inte heller ske utan tillstånd av regeringen (5 §).

Kemiska prekursorer eller utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska eller kemiska stridsmedel som finns i utlandet får enligt 6 § inte tillhandahållas här i landet åt någon i utlandet utan tillstånd av regeringen och inte heller utom landet av svensk myndighet, svenska företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här.

Vidare föreskrivs i lagen att tillstånd enligt lagen får förenas med villkor och med kontroll- och ordningsbestämmelser. Tillstånd att föra ut en produkt, att överföra programvara eller att tillhandahålla en produkt som finns i utlandet kan enligt 8 § återkallas av regeringen. Lagen avslutas med ansvarsbestämmelser.

2.2 Nuclear Suppliers Group

Kontrollen av användningen av klyvbart material regleras främst genom det s.k. icke-spridningsavtalet (NPT) som tillkom år 1968. Kontrollfrågor behandlas i en särskild arbetsgrupp, Nuclear Suppliers Group (NSG) som bildades i London år 1975, även kallad Londongruppen. Sverige har deltagit i detta arbete sedan år 1976. Gruppen har utarbetat de s.k. Londonriktlinjerna som bl.a. fastställer minimikrav på kontrollen av kärnämne och praxis för export av kärnämne samt viss utrustning som särskilt konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av sådant ämne. Efter det inledande arbetet under slutet av 1970-talet avmattades gruppens arbete.

I mars 1991 påbörjades överläggningar mellan 27 industriländer om vidgade nationella kontrollregimer för kärnteknikrelaterad utrustning, materiel och teknologi inom ramen för NSG.

Avsikten är att på detta område skapa ett samarbete som har samma uppbyggnad som Missile Technology Control Regime. Detta innebär att de deltagande staterna inför utförselkontroll också för utrustning, material och teknologi som inte särskilt konstruerats eller iordningställts för kärnteknisk verksamhet men som kan vara av betydelse för uppbyggnad av ett avancerat kärntekniskt program eller för framställning av kärnladdningar. Staterna skall ha likalydande varulistor och riktlinjer för exporten. Vid en gemensam tidpunkt skall varje stat tillkännage att den ämnar agera i enlighet med riktlinjerna vid export av de produkter som finns på varulistan. Åtgärderna skall vidtas i enlighet med den nationella lagstiftningen och relevanta internationella åtaganden.

Regeringen beslutade i februari 1992 att delta i det förberedande vidgade samarbete som bedrivs inom NSG. Huvuddelen av de stater som ingår i gruppen kommer att införa exportkontroll från och med den 1 januari 1993. Gruppens arbete med att utarbeta en produktlista och riktlinjer är avslutat.

Som jag skall återkomma till innebär ett deltagande i detta samarbete för svensk del att utförselkontrollen avseende kärnrelaterade dual use-produkter bör flyttas från kärntekniklagstiftningen till massförstörelselagen och inlemmas i den lagens regler med utförselbud, förbud mot vissa kunskapsöverföring och förmedling av produkter som finns i utlandet.

2.3 Ändringar i massförstörelselagen

2.3.1 En utvidgning av lagens tillämpningsområde

Mitt förslag: Lagens tillämpningsområde utvidgas så att den, i den utsträckning regeringen föreskriver, även omfattar

1. alla fullständiga robot- och raketsystem och andra obemannade luftfarkoster som kan utnyttjas som bärare av massförstörelsevapen,
2. delsystem, komponenter och konstruktionsmaterial för system som avses i 1, om dessa kan uppnå en räckvidd av minst 300 kilometer,
3. biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen,
4. utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska eller kemiska vapen, biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen och kemiska prekursorer,
5. utrustning eller material som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar och som inte omfattas av lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, och
6. programvara för automatisk databehandling och annan programvara särskilt utformade för utrustning som avses i förslagets 1 § 5–6.

Skälen för mitt förslag:

Obemannade luftfarkoster

Vid införandet av massförstörelselagen anförde föredragande stadsrådet (prop. 1990/91:97 s. 20) att regleringens omfattning borde bestämmas efter internationell förebild och produkternas kapacitet för åstadkommande av

massförstörelse. Till kategorin obemannade luftfarkoster och produkter som är nödvändiga för framställning eller användning av vapenbärare hänfördes i propositionen fullständiga robot- och raketsystem och andra obemannade luftfarkoster som har en lastförmåga av minst 500 kilogram och en räckvidd av minst 300 kilometer. Detta motsvarade de luftfarkoster som vid den tiden omfattades av MTCR och som kunde användas för spridning av kärnvapen.

De stater som samarbetar i MTCR har därefter enats om att regimen bör bringas att omfatta även system som kan utnyttjas som bärare av andra massförstörelsevapen. För insatssystem för nukleära vapen bedöms fortfarande krävas en lastförmåga av minst 500 kilogram. Däremot kan stridsdelar för biologiska och kemiska vapen med betydligt lägre vikt utgöra effektiva massförstörelsevapen. Bland flera alternativa förslag till en skärpning av kontrollen har ett borttagande av parametern för lastförmåga befunnits utgöra den bästa lösningen. Denna innebär att kontroll i de olika länderna fortsättningsvis avses utövas såväl beträffande system med en räckvidd av minst 300 kilometer och en lastförmåga av minst 500 kilogram och vissa delsystem till sådana system – med en stark presumtion för avslag på exportansökningarna – som beträffande system med en räckvidd av 300 kilometer eller mer med obetydlig last. Det förutsätts härvid att system som har konstruerats för en kortare räckvidd men med stor lastförmåga skall omfattas av kontrollen, om de utan genomgripande konstruktionsändringar kan anpassas till att nå 300 kilometers räckvidd, s.k. trade-off. I regimen riktlinjer har "insatsvapen för nukleära system" därför ändrats till "insatssystem för massförstörelsevapen".

För att ytterligare understryka sin strävan att förhindra spridning av bärssystem för massförstörelsevapen, har de i MTCR samarbetande länderna beslutat att i regimen riktlinjer härutöver införa en generell kontroll av alla missiler (robotar). Kontrollen sammanfattas i följande tillägg till riktlinjerna: Särskild återhållsamhet kommer att utövas vid bedömningen av utförseltillstånd avseende varje produkt i produktförteckningen, och för varje missil (robot), oavsett om den finns i förteckningen eller ej, om regeringen bedömer, utgående från all tillgänglig, övertygande information, värderad enligt bl.a. de faktorer som framgår av riktlinjernas paragraf 3, att den är avsedd att användas för insättande av massförstörelsevapen, och det skall föreligga en stark presumtion att neka sådant utförseltillstånd.

Detta innebär att kontrollen enligt massförstörelselagstiftningen bör utsträckas till att omfatta alla missiler (robotar) oavsett prestanda. Den kommer således att omfatta såväl ett antal militära robotar som redan utförselkontrolleras enligt krigsmateriellagstiftningen som alla civila robotar och styrda raketer för t.ex. forskningsändamål. Enligt 1 § massförstörelselagen ankommer det på regeringen att bestämma vilka produkter som skall omfattas av lagen. Härvid bör regeringen beakta denna utvidgning av MTCR.

Jag anser det angeläget att utvidga lagens omfattning så att den överensstämmer med det exportkontrollerade området i de länder som samarbetar i MTCR för att begränsa spridningen av massförstörelsevapen.

När det gäller delsystem, komponenter och konstruktionsmaterial för sådana vapenbärare som jag nu har nämnt bör de omfattas av lagen om de avser system som kan uppnå en räckvidd av minst 300 kilometer. Vidare bör

provnings- och tillverkningsutrustning för alla nämnda system, delsystem och komponenter omfattas även om de inte är särskilt utformade för sådana system.

Prop. 1992/93:154

Biologiska agenser

Vid utarbetandet av massförstörelselagen var en reglering av biologiska agenser, dvs. sådana bakterier, virus, rickettsier och toxiner som kan användas i biologiska vapen, inte aktuell. Några diskussioner om detta förekom inte heller i internationella fora.

Sedan dess har Australiengruppen behandlat frågor om exportkontroll för biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen. Exportkontroll av humana agenser har införts eller håller på att införas i flertalet av länderna inom gruppen.

I propositionen om förslaget till massförstörelselagen anförde föredraganden (prop. 1990/91:97 s. 31) beträffande bestämmandet av produktomfattningen av kemiska prekursorer att regeringen bör ta hänsyn till bl.a. vilka produkter som regleras i andra länder. Som jag nyss anført är det viktigt att Sverige inte blir ett genomgångsland för produkter som kan användas i massförstörelsesyfte. Att exportförbud för biologiska agenser införs i många andra länder är enligt min mening tillräckligt för att vi också i Sverige bör införa ett förbud mot export av biologiska agenser. Härför talar i grunden icke-spridningshänsyn.

Det internationella samarbetet omfattar hittills enbart humana patogener. En utveckling där andra länder också inför exportkontroll för animala patogener och växtpatogener kan förutses. Jag anser att som lagens produktomfattning i detta avseende bör anges biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen, vilket gör det möjligt för regeringen att i förordningen inordna alla aktuella biologiska patogener, om ett sådant behov uppstår.

Även på detta område bör det alltså ankomma på regeringen att meddela närmare föreskrifter om vilka produkter som skall omfattas av regleringen och i vilken omfattning.

Utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska eller kemiska vapen, biologiska agenser eller kemiska prekursorer

Vid införandet av massförstörelselagen var utrustning som kan användas för tillverkning av kemiska och biologiska stridsmedel inte föremål för internationellt samarbete. Någon tillverkning inom Sverige av specifik utrustning avseende kemiska stridsmedel hade inte kunnat identifieras. Mot bakgrund av att kemiska vapen obestriddligen kommit till användning i internationell konflikt under 1980-talet och att kvalificerad tillverkningsutrustning för biologiska agens tillverkas i Sverige ansågs det ändå angeläget att införa en ordning som gör det möjligt för regeringen att ingripa och kontrollera handeln med sådan utrustning, om ett behov härav skulle uppstå. Lagen ger därför redan i dag möjlighet för regeringen att föreskriva att bestämmelserna skall omfatta såväl utrustning som kan användas för framställning av biologiska stridsmedel som utrustning som kan användas för tillverkning av kemiska stridsmedel.

Med biologiska och kemiska stridsmedel avses de massförstörelsebringande substanserna. Lagen omfattar i dag den utrustning som kan användas för att framställa sådana substanser. I det biologiska vapnet utgörs denna substans av biologisk agens, i det kemiska av giftig gas eller vätska. Tillsammans med andra för vapnet erforderliga komponenter utgör substanserna det biologiska eller kemiska vapnet.

Staterna inom den s.k. Australiengruppen är numera ense om att vissa tillverkningsutrustningar som kan användas för framställning av kemiska stridsmedel skall vara föremål för utförselkontroll i resp. land. Detta kan alltså genomföras redan med nuvarande lagstiftning.

Därutöver har gruppen enats om att även tillverkningsutrustning som kan användas för framställning av kemiska prekursorer bör exportkontrolleras. Prekursorerna kan i sin tur användas för framställning av kemiska vapen. Mot bakgrund såväl av Sveriges traditionella inställning i icke-spridningssammanhang som en önskan att inte bli ett genomgångsland för utförsel av produkter som inte får fritt exporteras från andra länder, anser jag det riktigt att utvidga lagens omfattning till att även omfatta tillverkningsutrustning som kan användas för att framställa kemiska prekursorer.

Staterna inom Australiengruppen är numera också eniga om att införa exportkontroll av utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska vapen. Utrustning som kan användas för framställning av biologiska agenser (stridsmedel) omfattas av den gällande lagen. Tillverkning av sådan utrustning förekommer i viss utsträckning i Sverige. I förordningen till den gällande massförstörelselagen regleras bl.a. vissa fermentorer och centrifugalseparatorer. Enligt min mening bör regleringen härutöver omfatta utrustning som kan användas för att framställa biologiska resp. kemiska vapen, dvs. för att på ett säkert sätt förena agenser resp. kemiska stridsmedel med de komponenter som är erforderliga för att helheten skall utgöra ett biologiskt resp. kemiskt vapen. Detta kan t.ex. gälla den utrustning som krävs för att överföra substansen till sin behållare.

Vid införandet av massförstörelselagen framhöll föredraganden (prop. 1990/91:97 s. 27) att den utrustning som kan användas vid tillverkning av biologiska stridsmedel är av utpräglad dual use-karaktär, varför det är möjligt att tillverka stridsmedel med utrustning avsedd för civil användning, t.ex. vaccin- och läkemedelsproduktion. Vidare anförde föredraganden att med hänsyn till att utrustning som är användbar för framställning av B-stridsmedel huvudsakligen används för civila uppgifter, en reglering bör göras så lite betungande som möjligt för den civila sektorn. Motsvarande argumentering gäller enligt min mening också för tillverkningsutrustning som kan användas för att framställa biologiska och kemiska vapen resp. kemiska prekursorer. Avsikten är således inte heller nu att allehanda civila produkter som i någon form eller sammansättning kan tas i anspråk för tillverkning av vapen, prekursorer eller agenser skall underkastas en reglering.

Sammanfattningsvis bör enligt min mening den nu gällande regleringen avseende tillverkningsutrustning för framställning av biologiska stridsmedel (agens) och kemiska stridsmedel utvidgas till att avse utrustning för framställning av biologiska och kemiska vapen, biologiska agenser samt kemiska prekursorer.

Sverige är bundet av internationella överenskommelser på kärnvapenområdet och då främst av Non-Proliferation Treaty (NPT), Zanggerkommittén som behandlar frågor om uttolkningen av vissa bestämmelser i icke-spridningsavtalet och de tidigare nämnda s.k. Londonriktlinjerna.

Utförsel av utrustning eller material som har särskilt iordningställts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne eller som annars är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar omfattas i dag av lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen), i den utsträckning som regeringen föreskriver (1 § 4 c). För utförsel krävs tillstånd av regeringen enligt 2 § förordningen (1984:14) om kärnteknisk verksamhet (kärnteknikförordningen).

Genom bestämmelserna i punkt 4 c regleras således även frågan om dual use-produkter inom kärnenergiområdet. Med dual use-produkter avses i detta sammanhang sådan utrustning som inte är direkt avsedd för att användas inom kärnenergiområdet men som ändå kan komma att användas för framställning av kärnladdningar. I förarbetena till bestämmelsen anförts bl.a. att det torde vara givet att en närmare utförselkontroll av dual use-produkter endast bör avse sådana produkter som är av betydelse från fördragssynpunkt. Kontrollen borde därför endast avse produkter som är strategiskt betydelsefulla för framställning av kärnladdningar (prop. 1983/84:60 s.53). Dual use-produkterna är upptagna i den förteckning som återfinns i en bilaga till kärnteknikförordningen. Den svenska förteckningen är kortfattad och begränsad till produkter som kan tänkas vara av betydelse för framställning av kärnladdningar och som tillverkas eller används i Sverige.

Kärntekniklagens syfte är att ta tillvara säkerheten vid kärnteknisk verksamhet och att reglera kärnenergens användning i Sverige. Utförselkontrollen har ett helt annat syfte och är nödvändig med hänsyn till Sveriges syn på och internationella åtaganden vad gäller spridning av kärnvapen till ytterligare länder. Vid kärntekniklagens tillkomst fanns ett konkret behov att reglera utförsel av vissa produkter utöver dem som särskilt iordningställts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne. Samtidigt fanns det inte någon lagstiftning som reglerade dual use-produkter. Kärntekniklagen kompletterades därför med regler för utförsel av viss utrustning som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar.

Sedan kärntekniklagens införande år 1984 har massförstörelselagen som innehåller bestämmelser som tar sikte på dual use-produkter trätt i kraft. I dag omfattar massförstörelselagen dels vapenbärare som kan användas för kärnvapen, dels tillverkningsutrustning som kan användas för framställning av biologiska eller kemiska stridsmedel och dels kemiska prekursorer som kan användas för framställning av kemiska vapen. Jag har i de föregående avsnitten föreslagit att lagens omfattning skall utvidgas med dels alla obemannade luftfarkoster som kan användas som bärare av massförstörelsevapen, dels vissa biologiska agenser liksom viss tillverkningsutrustning. De sistnämnda produkterna kan användas för framställning av massförstörelsevapen.

Som jag har redovisat tidigare har kärntekniklagen varit föremål för en

utredning, Översyn av lagstiftningen på kärnenergiområdet (SOU 1991:95). Utredningen föreslår att utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne alltfjämt skall omfattas av kärntekniklagen, medan dual use-produkterna, dvs. utrustning eller material som annars är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar, skall omfattas av massförstörelselagen.

De remissinstanser som har yttrat sig över förslaget har genomgående varit positiva till detta.

Det är därför naturligt att också utrustning eller material som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar och som har karaktären av dual use-produkter skall omfattas av bestämmelserna i massförstörelselagen.

Liksom beträffande övriga produkter bör det ankomma på regeringen att bestämma den närmare omfattningen av kontrollen. Härvid bör regeringen beakta vilka produkter som utförselkontrolleras i andra länder.

Vid beredningen av ett ärende bör yttrande inhämtas från t.ex. FOA, Kärnkraftsinspektionen och Generaltullstyrelsen när det anses påkallat.

Det sagda föranleder en ändring i 1 § andra stycket 4 c kärntekniklagen såvitt avser dual use-produkterna. Utförsel av utrustning m.m. som direkt är avsedd för hantering av kärnämne kommer alltfjämt att regleras genom kärntekniklagen. Det kan vidare finnas skäl att anpassa kärntekniklagens bestämmelser om tekniköverföring till motsvarande bestämmelser i massförstörelselagen. Jag har erfarit att chefen för Miljö- och Naturresursdepartementet avser att återkomma med förslag i denna fråga.

Programvara

Vid införandet av massförstörelselagen anförde föredragande statsrådet att programvara som erfordras för bl.a. kontroll, styrning och navigering av missiler är att hänföra till produkter som är nödvändiga för framställning eller användning av vapenbärare och att om sådan programvara inte omfattas av regleringen skulle denna utan någon kontroll kunna överlåtas för användning i t.ex. kärnvapenmissiler. Programvara särskilt utformade för detta område borde därför enligt föredraganden omfattas av regleringen.

Datorer för styrning och kontroll är numera vanliga i vapensystem och industriella tillverkningsutrustningar. Härvid kan såväl allmänt tillgängliga datorer som för resp. funktion speciellt utformade sådana utnyttjas. Härutöver fordras en för de önskade funktionerna särskilt utformad programvara.

Tillgången till sådan, ofta kvalificerad, programvara är nödvändig för att t.ex. i en tillverkningsutrustning kontinuerligt bearbeta informationen från olika sensorer om tillverkningsprocessens förlopp och omsätta denna information i styrkommandon. De noggrannhetskrav som ställs inom missilområdet och för tillverkning av kärnstridsdelar kan i praktiken svårtligen uppnås utan datorstyrd utrustning med kvalificerad programvara.

Bestämmelserna om programvara bör därför förutom det redan i dag reglerade området också avse programvara särskilt utformad för utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska vapen, kemiska vapen, biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen eller kemiska prekur-

sorer eller utrustning som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar.

Jag återkommer (avsnitt 2.3.3) med förslag till ändring av bestämmelsen om överföring av programvara.

2.3.2 Kriterier för tillstånd

Nuvarande kriterier för tillstånd

Jag har tidigare redogjort för (avsnittet 2.1.2) att det råder ett generellt utförselsförbud avseende de produkter som omfattas av lagen liksom förbud i vissa fall mot att träffa avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt samt att förmedla vissa produkter som finns i utlandet. Regeringen kan i det enskilda fallet meddela undantag från dessa förbud.

I propositionen (1990/91:97) redovisar regeringen de kriterier som bör ligga till grund för regeringens prövning. Kriterierna varierar något beroende på vilket produktslag ansökan gäller.

Till grund för regeringens prövning av ärenden rörande vissa obemannade luftfarkoster m.m. bör ligga mottagarlandets mål för missil- och rymdprogram, den aktuella exportens potentiella betydelse i mottagarlandet för utveckling eller framställning av obemannade bärare av massförstörelsevapen och tillämpliga multilaterala bestämmelser (prop. 1990/91:97 s. 24).

Vid beslut rörande tillverkningsutrustning bör regeringen beakta om det finns anledning anta att tillverkningsutrustningen kan komma att användas antingen för framställning av biologiska eller kemiska stridsmedel eller vid forskning, utveckling, utprovning eller liknande åtgärd för att främja framställning av sådana vapen och risken för vidareexport (prop. 1990/91:97 s. 29).

De bedömningsgrunder som bör ligga till grund för regeringens tillståndsbedömning för kemiska prekursorer är om det finns skäligen anledning anta att prekursorerna kan komma att användas för framställning av kemiska stridsmedel eller vid forskning, utveckling, utprovning eller annan liknande åtgärd för att främja framställning av kemiska stridsmedel, mängden aktuell vara – eftersom det krävs vissa mängder för att kemiska prekursorer skall vara militärt intressanta – och risken för vidareexport (prop. 1990/91:97 s. 32).

Mottagaren avkrävs regelmässigt ett skriftligt åtagande om att produkterna skall ha civil användning och om att vidareexport inte skall ske. Vid värderingen av slutanvändaråtagandet bör regeringen pröva den förväntade användningen i mottagarlandet och risken för vidareexport.

Regeringen bör göra en totalbedömning av samtliga relevanta omständigheter i varje enskilt fall. Vid bedömningen av risken för vidareexport kan förekomsten av en tillfredsställande exportkontrollagstiftning och exportkontroll i mottagarlandet vara av betydelse.

Regeringen bör också införskaffa de ytterligare skriftliga försäkringar beträffande produkternas användning som kan anses påkallade. Sådana försäkringar kan inhämtas antingen från köparlandets regering eller det köpande företaget.

Enligt min mening är de i propositionen 1990/91:97 angivna kriterierna för tillståndsgivning ändamålsenliga och bör tillämpas även i framtiden. Härvid bör de riktlinjer som i dag tillämpas för kemiska prekursorer också tillämpas för biologiska agenser.

I dag provas varje enskilt ärende av regeringen. Det kan härvid konstateras att den absoluta huvuddelen av exporten sker till länder som deltar i det aktuella internationella samarbetet på dessa områden, dvs. Missile Technology Control Regime (MTCR), Australiengruppen och Nuclear Suppliers Group (NSG). Dessa länder tillämpar exportkontrollbestämmelser som motsvarar de svenska.

När det är fråga om export till ett land som deltar i relevant internationellt samarbete och som har tillfredsställande nationell exportkontroll bör regeringen, i sådana fall där någon risk för militär användning inte bedöms föreligga, kunna medge ett företag ett generellt tillstånd till utförsel eller förmedling för vissa produkter och viss tid. I sådana fall kan regeringen inte avkräva mottagaren ett slutanvändarintyg. Däremot bör ett sådant tillstånd kringgärdas med villkor och kontrollbestämmelser.

Ett sådant villkor kan vara att vidareexport kräver regeringens tillstånd. Som kontrollbestämmelse kan föreskrivas att exportören i efterhand skall redovisa vilka produkter som har nått vilken mottagare eller att exportören skall lämna in ett slutanvändaråtagande från mottagarna.

Kriterier för tillstånd för kärntekniska produkter

De kriterier som bör ligga till grund för regeringens tillståndsprövning avseende kärntekniska produkter bör utformas på ett sådant sätt att de motsvarar de kriterier för tillståndsgivning som tillämpas vid andra beslut enligt massförstörelselagen. De riktlinjer som länderna som deltar i Nuclear Suppliers Group kommer att tillämpa bör beaktas.

De faktorer som regeringen enligt min mening främst bör väga in i sin bedömning är:

- om mottagarstaten är part i något internationellt bindande icke-spridningsavtal och är underkastad IAEA:s (International Atomic Energy Agency) kontroll genom ett särskilt avtal med IAEA, täckande all kärnteknikverksamhet i landet
- om mottagarstaten inte är part i ett sådant avtal och har anläggningar eller installationer som varken är eller kommer att bli underkastade IAEA:s kontroll
- om produktens uppgivna användning är trovärdig och rimlig
- om ansökan avser något som har samband med forskning, utveckling, utformning, konstruktion, användning eller underhåll av en anrikningsanläggning, en upparbetningsanläggning eller en anläggning för framställning av tungt vatten
- om staten agerar i enlighet med sina internationella åligganden inom det nukleära området.

På samma sätt som för närvarande tillämpas beträffande de övriga produkt-

grupperna bör det ankomma på regeringen att göra en totalbedömning av samtliga relevanta omständigheter. Regeringen bör också kunna införskaffa de ytterligare skriftliga försäkringar beträffande produkternas användning som kan anses påkallade. Sådana försäkringar skall kunna inhämtas aningen från köparlandets regering eller det köpande företaget.

Även beträffande kärnteknikrelaterade dual use-produkter bör regeringen kunna meddela ett företag ett generellt tillstånd avseende vissa produkter och viss tid.

2.3.3 Utförsel av programvara

Mitt förslag: Överföring av programvara till utlandet genom telekommunikation eller på annat liknande sätt likställs med utförsel. Nuvarande 4 § i lagen skall därför upphävas.

Skälen för mitt förslag: I massförstörelselagen finns ett förbud mot utförsel i 3 §. I den nu gällande 4 § förbjuds överföring av programvara avseende missilprodukter till mottagare i utlandet genom telekommunikation eller på annat liknande sätt. Programvara avseende utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska eller kemiska vapen omfattas däremot för närvarande inte. Som jag tidigare har anfört bör exportkontrollen även omfatta viss programvara för tillverkningsutrustning.

I propositionen (1991/92:174) med förslag till ny lag om krigsmateriel likställs med utförsel överföring av programvara till någon i utlandet genom telekommunikation eller på annat liknande sätt. I enlighet med syftet att skapa harmoni mellan de båda regelkomplexen föreslår jag att frågan skall behandlas på samma sätt i massförstörelselagen, att det sakliga innehållet i 4 § skall överflyttas till 3 § med de utvidgningar jag tidigare förordat och att nuvarande 4 § därför skall upphävas.

2.3.4 Upplåtelse och överlåtelse av tillverkningsrätt

Mitt förslag: Förbudet mot att utan regeringens tillstånd här i landet ingå avtal som innebär upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt avseende missilprodukter utvidgas till att också gälla biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen och kemiska prekursorer samt utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska vapen, kemiska vapen, biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen och kemiska prekursorer samt utrustning eller material som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar.

Svenska myndigheter, svenska företag och den som är bosatt eller stadigvarande vistas här får inte heller utom landet ingå sådant avtal utan tillstånd av regeringen.

Skälen för mitt förslag: I 5 § massförstörelselagen finns för närvarande ett

förbud mot att utan tillstånd ingå avtal som innebär upplåtelse eller överlåtelse till någon i utlandet av rätt att tillverka missilprodukter. Vid lagens införande ansågs det inte föreligga något behov av ett motsvarande förbud avseende utrustning som kan användas för framställning av biologiska eller kemiska stridsmedel eller kemiska prekursorer.

I propositionen till massförstörelselagen anförde föredraganden (prop. 1990/91:97 s. 26) att upplåtelse och överlåtelse av tillverkningsrätt kan betraktas som ett alternativ till utförsel. Föredraganden anförde vidare att det inte finns något svenskt säkerhetspolitiskt intresse som talar för att svensk teknologi som riskerar att bli använd för tillverkning av missiler m.m. görs tillgänglig i utlandet varför denna form av kunskapsöverföring borde omfattas av regleringen.

Enligt min uppfattning kan vad som anfördes i den propositionen jämväl utgöra skäl att nu reglera upplåtelse och överlåtelse av tillverkningsrätt avseende biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen och kemiska prekursorer samt sådan utrustning m.m. som föreslås omfattas av regleringen. Detta innebär att tillverkningsutrustning som kan användas för framställning av biologiska vapen, kemiska vapen, biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen eller kemiska prekursorer eller utrustning och material som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar omfattas av förbudet mot upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt. Härför talar allmänna säkerhetspolitiska skäl men också, med en allt mer internationellt omfattande exportkontroll, strävan att undvika att Sverige på något sätt utnyttjas för att kringgå bestämmelser som syftar till icke-spridning i andra länder.

Som jag tidigare har redovisat i avsnittet om kriterier för regeringsbeslut (avsnitt 2.3.2) bör något olika riktlinjer tillämpas beträffande missilprodukter, tillverkningsutrustning och kärntekniska produkter. Motsvarande skillnad måste göras vid en ansökan om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt. Samma riktlinjer bör tillämpas vid upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt som vid utförsel av motsvarande produkt.

2.3.5 Avtal om tillägg till eller ändring av avtal

Mitt förslag: Avtal om tillägg till eller ändring av avtal av det slag som kräver tillstånd enligt 5 § får inte ingås utan tillstånd av regeringen om ändringen eller tillägget avser

1. de produkter som omfattas av avtalet,
2. vidareupplåtelse eller vidareöverlåtelse av rätt enligt avtalet,
3. rätt att tillhandahålla produkt till mottagare som inte angivits tidigare, eller
4. förlängning av avtalets giltighetstid.

Skälen för mitt förslag: Bestämmelser med krav på regeringens tillstånd för ingående av avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt finns i 5 § massförstörelselagen. Lagen innehåller däremot inte några bestämmel-

ser om krav på regeringens tillstånd för ändring av ett redan ingånget avtal. Frågan behandlas inte heller i propositionen med förslag till införande av massförstörelselagen (prop. 1991/91:97).

I lagen (1988:558) om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m. krävs regeringens tillstånd för ändring av avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt avseende krigsmateriel. Denna paragraf återfinns i något förändrad form i förslaget till ny krigsmateriellag. I propositionen (1991/92:174 s. 78) har jag anfört att mot bakgrund av de faktorer som tillmäts stor betydelse vid ansökan om tillstånd att ingå ett avtal, bl.a. rätten till vidareexport av tillverkade produkter och möjligheten till vidareupplåtelse eller vidareöverlåtelse av tillverkningsrätten, är det naturligt att ändringar härav skall kräva tillstånd av regeringen.

På samma sätt som beträffande krigsmateriel anser jag att de faktorer som tillmäts betydelse vid regeringens beslut om tillstånd att ingå avtal också måste beaktas vid senare ändringar av ett avtal.

De ändringar i och tillägg till avtal som bör underställas regeringens prövning är enligt min mening sådana som berör de produkter som omfattas av avtalet, vidareupplåtelse eller vidareöverlåtelse av tillverkningsrätt, rätt att tillhandahålla produkt till mottagare som inte angivits tidigare och förlängning av avtalets giltighetstid.

Vid prövningen av om en ändring av ett avtal skall tillåtas skall regeringen beakta samma riktlinjer som vid den ursprungliga bedömningen.

2.3.6 Tillhandahållande av produkter som finns i utlandet

Mitt förslag: Förbudet mot att utan regeringens tillstånd här i landet tillhandahålla tillverkningsutrustning och kemiska prekursorer som finns i utlandet utvidgas till att gälla alla produkter som omfattas av lagen och som skall tillhandahållas någon i utlandet. Likaså utvidgas förbudet för svenska myndigheter, svenska företag samt den som är bosatt eller stadigvarande vistas här mot att i utlandet utan tillstånd av regeringen få tillhandahålla dessa produkter till att gälla alla produkter enligt lagen.

Skälen för mitt förslag: I 6 § massförstörelselagen förbjuds tillhandahållande av tillverkningsutrustning och kemiska prekursorer som finns i utlandet. Vid införandet av bestämmelsen anförde föredraganden bl.a. att det finns skäl att från svensk sida se till att sådana produkter inte sprids genom svensk försorg, även om det inte är fråga om utförsel från Sverige. Föredraganden anförde vidare att det är angeläget att förhindra att någon här i landet utan kontroll t.ex. köper upp tillverkningsutrustning som finns i utlandet och säljer den vidare utan att den passerar svenskt territorium eller förmedlar sådan utrustning som finns i utlandet till ett annat land. Ett sådant handlande skulle stå i direkt motsats till de svenska nedrustningssträvandena (prop. 1990/91:97 s. 30).

Sedan massförstörelselagen infördes den 1 juli 1991 har de internationella

förhållanden som rör produkter som kan användas förstörelsesyfte ändrats. Utvidgade internationella kontrollregimer försvårar anskaffningen för nationer som vill bygga upp en arsenal av massförstörelsevapen eller bibehålla en befintlig sådan. Å andra sidan finns det uppgifter om internationell handel med t.ex. plutonium som kommer från länder med mindre effektiva exportkontrollsystem än det svenska. Skälen att hindra s.k. förmedling är därför starkare i dag än vid massförstörelselagens införande.

De skäl som anfördes vid införandet av förbudet mot förmedling av tillverkningsutrustning och prekursorer gör sig enligt min mening gällande även beträffande det produktområde som rör luftburna vapenbärare.

Jag har tidigare (avsnitt 2.3.1) föreslagit att lagens tillämpningsområde skall utvidgas till att gälla även tillverkningsutrustning som kan användas för att framställa biologiska eller kemiska vapen och utrustning eller material som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar och som inte omfattas av lagen om kärnteknisk verksamhet. Enligt min uppfattning bör det s.k. förmedlingsförbudet omfatta också dessa produkter. De skäl som anfördes av föredraganden i den föregående propositionen utgör enligt min mening också anledning att förbjuda förmedling och annat tillhandahållande av missiler och missilprodukter, biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen och kemiska prekursorer som finns i utlandet. Det finns skäl att se till att produkterna inte sprids genom svensk försorg, ett handlande som skulle strida med de svenska nedrustningssträvandena.

Vid bedömning av om tillstånd skall ges att tillhandahålla en produkt som finns i utlandet bör de kriterier som jag tidigare har nämnt (avsnitt 2.3.2) tillämpas.

2.3.7 Återkallelse av tillstånd

Mitt förslag: Regeringens rätt att återkalla ett tillstånd om tillståndshavaren har åsidosatt föreskrift i lagen eller förekrift, villkor eller bestämmelse som har meddelats med stöd av lagen eller om det finns andra särskilda skäl till återkallelse utvidgas till att också omfatta tillstånd att ingå avtal.

En återkallelse får inte avse tillstånd till avtal enligt 5 § eller 5a § sedan avtalet har ingåtts.

Skälen för mitt förslag: Återkallelse av tillstånd regleras i 8 § massförstörelselagen och omfattar tillstånd till utförelse och tillstånd att tillhandahålla en produkt som finns i utlandet. Ett tillstånd att ingå avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt kan däremot inte återkallas.

Vid bestämmelsens införande anförde föredragande statsrådet (prop. 1990/91:97 s. 36) bl.a. att regeringens tillstånd att upplåta eller överlåta en tillverkningsrätt avser avtalets ingående och att ett återkallande av ett sådant tillstånd skulle kunna få effekt enbart under tiden mellan regeringens tillståndsgivning och avtalets ingående. Föredraganden anförde vidare att ett tillstånd kan återkallas utan några särskilda föreskrifter om vilseledande

är för handen samt att en återkallelse torde vara verkningsslös om avtalet redan är ingånget. Hon menade därför att en bestämmelse om återkallelse av tillstånd till ingående av avtal avseende tillverkningsrätter inte skulle tas in i lagen.

Regeringen inhämtade i maj 1992 Lagrådets yttrande över förslaget till ny lag om krigsmateriel (prop. 1991/92:174). I lagrådsremissen fanns en bestämmelse motsvarande 8 § massförstörelselagen. Tillstånd enligt lagen skulle enligt remissen kunna återkallas av regeringen. Detta skulle dock inte gälla tillstånd att ingå avtal eller ändra ett tidigare avtal. Enligt remissprotokollet skulle regeringen emellertid utan särskild föreskrift härom kunna återkalla ett tillstånd även i dessa fall om vilseledande är för handen, vilket skulle följa av allmänna förvaltningsrättsliga principer. Lagrådet anförde härom: "Eftersom den föreslagna bestämmelsen innebär att återkallelsemöjligheten reglerats för vissa sådana fall där samma principer eljest skulle ha kunnat tillämpas, kan tveksamhet uppkomma om tillämpningen av principen för icke reglerade fall. Om det inte anses tillräckligt att återfalla på den i remissprotokollet angivna möjligheten att avslå en ansökan om eller återkalla ett tillstånd till utförelse som har samband med sådana avtal som avses. . . , synes det därför böra övervägas att i förvarande paragraf reglera också återkallelse av tillstånd till nämnda avtal, även om fall där sådan återkallelse kan komma i fråga torde vara av ren undantagskaraktär." Vidare anförde Lagrådet att en bestämmelse om återkallelse av tillstånd att ingå avtal endast bör gälla tillstånd till avtal som ännu inte träffats, eftersom en återkallelse endast kan få effekt under tiden mellan regeringens tillståndsgivning och avtalets ingående (prop. 1991/92:174 s. 186).

I propositionen beaktade regeringen Lagrådets synpunkter och föreslog att alla tillstånd enligt lagen skall kunna återkallas, tillstånd att ingå avtal dock inte sedan avtal ingåtts.

Som jag har nämnt bl.a. i inledningen tangerar krigsmateriellagstiftningen och massförstörelselagstiftningen varandra. Redan vid införandet av massförstörelselagen var det därför en målsättning att bestämmelserna i de båda regelkomplexen skulle ges harmoniserade utformningar. Jag anser därför att de synpunkter som Lagrådet framfört vid behandlingen av förslaget till ny lag om krigsmateriel bör beaktas även vid motsvarande bestämmelses utformning i massförstörelselagen. Även ett tillstånd att ingå avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt bör därför kunna återkallas så länge avtalet inte har ingåtts.

2.4 Ikraftträdande, övergångsbestämmelser och kostnader

Jag föreslår att lagen om ändring i lagen (1991:341) om förbud mot utförelse av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m. och lagen om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet skall träda i kraft den 1 mars 1993.

Den nya lagens bestämmelser bör tillämpas även för tillstånd som har meddelats med stöd av äldre bestämmelser.

Bestämmelserna i 5 a § lagen (1991:341) om förbud mot utförelse av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte m.m., skall tillämpas på

avtal av det slag som avses i 5 §, även om avtalet på grund av äldre bestämmelser inte krävt tillstånd.

Prop. 1992/93:154

Handläggningen av de ytterligare ärenden som blir en följd av den föreslagna utvidgningen kan hanteras inom ramen för tillgängliga resurser och kommer således inte att föranleda ytterligare kostnader för statsverket. Jag vill i detta sammanhang nämna att regeringen under den tid som har gått sedan lagen trädde i kraft den 1 juli 1991 har prövat 41 ärenden. Jag gör bedömningen att den nu föreslagna utvidgningen av lagen inte kommer att leda till någon större ökning av ärendevolymen.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom Utrikesdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m.,
2. lag om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet.

Det under 2. avgivna förslaget har upprättats i samråd med chefen för Miljö- och naturresursdepartementet.

De upprättade lagförslagen har inte granskats av Lagrådet. Förslaget innebär i huvudsak en harmonisering av reglerna i propositionen 1991/92:174 med förslag till lag om krigsmateriel. Dessa bestämmelser har granskats av Lagrådet. De nu upprättade lagförslagen är således i dessa delar av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Också övriga förslag är av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till ändring i lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m.

1 §

Paragrafen anger i punktform de olika huvudgrupper inom vilka regeringen har att bestämma lagens tillämpningsområde. I denna paragraf har flera ändringar gjorts. För det första skall lagen i framtiden enligt *första punkten* tillämpas på alla fullständiga robot- och raketsystem och andra obemannade luftfarkoster som kan utnyttjas som bärare av massförstörelsevapen. Den tidigare begränsningen vad avser lastförmåga och räckvidd har tagits bort.

Enligt *andra punkten* skall delsystem, komponenter och konstruktionsmaterial för system som avses i första punkten omfattas av lagen, om systemet kan uppnå en räckvidd av minst 300 kilometer. Även detta är en utvidgning i förhållande till de gällande bestämmelserna som innebär en begränsning till system med en lastförmåga av minst 500 kilogram och en räckvidd med minst

300 kilometer. Med system avses även sådana andra obemannade luftfarkoster som nämns i första punkten.

Prop. 1992/93:154

Den provnings- och tillverkningsutrustning som regleras i *tredje punkten* skall inte längre behöva vara särskilt utformad för sådan system, delsystem och komponenter som avses i första och andra punkten för att kunna omfattas av lagen. *Fjärde punkten* avser biologiska agenser som kan användas i biologiska stridsmedel och kemiska prekursorer. Kemiska prekursorer regleras i den gällande lagen i 1 § 6 medan biologiska agenser inte regleras i dag.

I *femte punkten* utvidgas regleringen av tillverkningsutrustning som kan användas för framställning av biologiska eller kemiska stridsmedel till att dels omfatta utrustning som kan användas för framställning av biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen eller kemiska prekursorer, dels utrustning som kan användas för framställning av biologiska eller kemiska vapen. I den nu gällande lagen används termen stridsmedel, vilken har bytts ut mot termen vapen. Detta innebär inte någon annan saklig ändring än att i begreppet vapen inbegrips inte bara den massförstörelsebringande substansen (stridsmedlet) utan också andra för vapnets funktion erforderliga komponenter. Den tillverkningsutrustning som kan komma i fråga i detta sammanhang är t.ex. utrustning som används för att överföra den förstörelsebringande substansen i den behållare i vilken den skall inneslutas.

Sjätte punkten reglerar i den gällande lagen kemiska prekursorer. Prekursorer skall i fortsättningen i stället ingå i fjärde punkten. I sjätte punkten införs ett nytt område, nämligen utrustning och material som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar och inte omfattas av lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet. Härmed avses s.k. dual use-produkter, dvs. produkter som kan ha såväl civil som militär användning.

I *sjunde punkten* utvidgas regleringen av programvara till att avse programvara särskilt utformad för alla produkter som omfattas av lagen utom biologiska agenser och kemiska prekursorer.

2 a §

I paragrafen definieras två termer som återkommer i lagen. Med tillverkningsrätt avses således varje åtgärd varigenom en part ger en annan part rätt att tillverka en produkt som omfattas av lagen.

3 §

Paragrafens *första mening* motsvarar första meningen i 3 § i den nuvarande lagen. Programvara kan lagras på fast medium som databand, disketter och kretskort och omfattas därmed av utförselförbudet. Om emellertid överföringen sker t.ex. via telenätet kan utförselförbudet som sådant inte bli tillämpligt. Överföring av programvara i sådana situationer regleras genom föreskriften i *andra meningen* varigenom överföring av programvara genom telekommunikation eller på annat liknande sätt jämföras med utförsel överföring. Bestämmelsen är tillämplig exempelvis för det fall någon i Sverige konstruerar ett datorprogram för utrustning som skall användas vid tillverkning av biologiska vapen och överför programvaran till en uppdragsgivare i utlandet.

5 §

Förbudet mot att ingå avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt utvidgas till att gälla alla produkter enligt lagen utom programvara. Paragrafen omfattar inte bara upplåtelse eller överlåtelse av rättighet som åtnjuter legalt skydd, t.ex. i form av patent, utan varje sådant tillhandahållande av ett sådant tekniskt underlag eller dylikt som utgör en förutsättning för mottagaren att starta egen tillverkning.

Med tillverkningsrätt avses sålunda det medgivande som genom ett avtal lämnas en motpart att utnyttja viss rätt eller att i enlighet med av upplåtaren eller överlåtaren tillhandahållna tekniska underlag, som ritningar, beskrivningar o.d. tillverka en produkt som omfattas av lagen. I de tekniska underlagen kan ingå upplysningar om uppfinningar och metoder, konstruktions- och kontrollföreskrifter, beskrivningar av arbetsprocesser, dataprogram m.m. Med någon i utlandet förstås såväl fysiska personer med hemvist utom landet som juridiska personer som är bildade enligt lagen i en främmande stat liksom främmande stater och myndigheter i sådana stater.

5 a §

Paragrafen anger att avtal om tillägg till ett avtal genom vilket tillverkningsrätt upplåtits eller överlåtits till någon utom landet eller om ändring av sådant avtal inte får ingås utan tillstånd av regeringen. Sålunda skall varje tillägg till eller ändring av tidigare avtal som rör de produkter som omfattas av avtalet underkastas regeringens prövning.

Detta kan t.ex. vara fallet om parterna avser att utöka omfattningen av de produkter som får tillverkas eller precisera omfattningen av en tillverkningsrätt med avseende på produkten. Hit hör också ändringar eller tillägg som avser att förse motparten med uppdaterad kunskap i fråga om produkten.

Likaså skall tillägg eller ändring som innebär att en rätt enligt avtalet vidareupplåts eller vidareöverläts till någon som inte tidigare hade denna rätt prövas av regeringen.

Detsamma gäller en ändring eller utvidgning av klausuler som gäller rätten att försälja produkter till en mottagare som inte har angivits i tidigare avtal. Detta kan gälla export till ett annat land eller till en annan mottagare i tillverkningslandet. Också förlängning av ett avtals giltighet skall underkastas regeringens prövning.

6 §

Förbudet mot att tillhandahålla tillverkningsutrustning som kan användas för att framställa biologiska eller kemiska stridsmedel och mot att tillhandahålla kemiska prekursorer som finns utom landet till någon i utlandet utvidgas till att gälla alla produkter som omfattas av lagen.

Denna bestämmelses syfte är att förhindra att produkter som omfattas av lagen sprids genom andra förfaranden än utförelse. Genomgående gäller att dessa förfaranden skall avse produkter som finns utanför Sverige. Så snart produkterna kommer in i Sverige gäller i stället vad som sägs i 3 § om utförelse. Bestämmelsen är tillämplig t.ex. för det fallet att en person eller ett företag i Sverige avser att förmedla utrustning eller material som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar från ett land till ett annat eller att angiven krets personer, företag eller myndigheter i utlandet avser för-

medla ifrågavarande utrustning åt någon i utlandet. Tillhandahållande definieras i 2 a §.

Prop. 1992/93:154

8 §

I bestämmelsens *första stycke* utvidgas regeringens rätt återkalla ett meddelat tillstånd till att även omfatta ingående av avtal och ändring av avtal som omfattas av lagen. En sådan återkallelse får enligt *andra stycket* inte avse rätten att ingå avtal sedan sådant avtal ingåtts.

Möjligheterna att återkalla ett tillstånd bör i princip utnyttjas endast när detta är nödvändigt.

10 §

Straffbestämmelsen utvidgas till att omfatta också förbudet mot att göra ändring i eller tillägg till ett avtal som omfattas av lagen. Bestämmelsen omfattar därutöver förbudet att ingå avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt liksom förbudet mot att tillhandahålla produkter som omfattas av lagen och som finns i utlandet.

4.2 Förslaget till ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet

1 §

I *punkten 4* har utrustning och material som är av betydelse för framställning av kärnladdningar tagits bort. Detta medför att utförsel av s.k. dual use-produkter inte längre skall prövas enligt kärntekniklagen utan enligt massförstörelselagen. Däremot skall utförsel av utrustning som har särskilt konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne alltså prövas enligt kärntekniklagen.

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m.,
2. lag om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m.

1 § Lagen gäller i den utsträckning regeringen föreskriver

1. fullständiga robot- och raketsystem och andra obemannade luftfarkoster som har en lastförmåga av minst 500 kilogram och en räckvidd av minst 300 kilometer,

2. delsystem, komponenter och konstruktionsmaterial för system som avses i 1,

3. provnings- och tillverkningsutrustning som särskilt utformats för system, delsystem och komponenter som avses i 1 och 2,

4. program för automatisk databehandling och annan programvara särskilt utformade för produkter som avses i 1–3,

5. utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska eller kemiska stridsmedel,

6. kemiska produkter som kan användas för tillverkning av kemiska stridsmedel (kemiska prekursorer), och

7. utrustning eller material som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar och ej omfattas av lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet.

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde	7
1 Inledning	7
2 Allmän motivering	9
2.1 Bakgrund och nuvarande bestämmelser	9
2.1.1 Bakgrund	9
2.1.2 Nuvarande bestämmelser	9
2.2 Nuclear Suppliers Group	12
2.3 Ändringar i massförstörelselagen	13
2.3.1 En utvidgning av lagens tillämpningsområde ...	13
2.3.2 Kriterier för tillstånd	19
2.3.3 Utförsel av programvara	21
2.3.4 Avtal om tillägg till eller ändring av avtal	21
2.3.5 Tillhandahållande av produkter som finns i ut-	
landet	22
2.3.6 Avtal om tillägg till eller ändring av avtal	23
2.3.7 Återkallelse av tillstånd	24
2.4 Ikraftträdande, övergångsbestämmelser och kostnader ..	25
3 Upprättade lagförslag	26
4 Specialmotivering	26
4.1 Förslaget till ändring i lagen (1991:341) om förbud mot ut-	
försel av vissa produkter som kan användas i massförstö-	
relsesyfte, m.m.	26
4.2 Förslaget till ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk	
verksamhet	29
5 Hemställan	29
6 Beslut	29
Bilaga Förslag till Lag om ändring i lagen (1991:341) om förbud	
mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massför-	
störelsesyfte, m.m.	30

